

**Әкімшілік процедуралардың
принциптері: ерекшеліктері мен
түрлері. Әкімшілік органдардың
қалауы: түсіну және
проблемалық
мәселелер. Практикалық
кейстерді талдау**

Сыртқы әкімшілік рәсім (негізгі)

- жария-құқықтық салада-мемлекеттік саясатты іске асыру, яғни заңнамамен белгіленген мемлекеттік функцияларды жүзеге асыру (негізгі қызмет)

Ішкі әкімшілік рәсім

- қызметтік (ұйымышiлік) қызмет-мемлекеттік аппараттың жұмысын ұйымдастыру мақсатында қабылданатын (жүзеге асырылатын) азаматтардың немесе ұйымдардың құқықтары мен міндеттерін қозғамайтын шешімдер (әрекеттер)

АПБК реттелмейтін мемлекеттік органның қызметі

- азаматтық-құқықтық салада (мысалы, мүлікті сатып алу, өз қызметін қамтамасыз ету үшін қызметкерлерді (мемлекеттік емес қызметкерлерді) жалдау)

Әкімшілік рәсімдер туралы Кодекс үш негізгі ұғымға негізделген:

Әкімшілік орган-Атқарушы билік органдарын, жергілікті өзін-өзі басқару органдарын, Жария және жеке құқықтың заңды тұлғаларын, сондай-ақ әкімшілік актілерді қабылдауға заңмен уәкілеттік берілген жеке тұлғаларды білдіретін жалпы, функционалдық ұғым

Әкімшілік рәсімдер-сыртқы салдары бар және алғышарттардың болуын тексеруге, әкімшілік актіні дайындауға және шығаруға немесе жария-құқықтық шарт жасасуға бағытталған әкімшілік органдардың қызметі. Басқаша айтқанда, бұл жеке және заңды тұлғаларға қатысты басқаруды жүзеге асыру кезінде әкімшілік органдар ұстанатын және ұстанатын стандарттар мен ережелер. шешімді дайындау, қабылдау және орындау кезінде әкімшілік органдар осы Заңның ережелеріне, жалпы принциптері мен процедуралық кепілдіктеріне негізделуі керек

Әкімшілік акт-әкімшілік орган жария құқық саласындағы нақты мәселені реттеу(шешу) мақсатында қабылдайтын , Сыртқы ықпалы бар және адресат үшін белгілі бір құқықтық салдарлар туғызатын кез келген билік шарасы(ол шешім, өкім және т.б. болсын).

* Принцип трех столбов

Әкімшілік рәсімдердің міндеттері:

- * жеке және заңды тұлғалардың жария құқықтарын, бостандықтары мен мүдделерін толық іске асыру;
- * жария-құқықтық қатынастарда жеке және қоғамдық мүдделердің теңгеріміне қол жеткізу;
- * тиімді және ашық мемлекеттік басқаруды, оның ішінде басқарушылық шешімдер қабылдауға тұлғалардың қатысуы арқылы қамтамасыз ету;
- * жария-құқықтық салада заңдылықты нығайту.

6 бап. Әкімшілік рәсімдер мен әкімшілік сот ісін жүргізу қағидаттары және олардың маңызы

4. Әкімшілік рәсімдер мен әкімшілік сот ісін жүргізу қағидаттарын бұзу оның сипаты мен елеулілігіне қарай әкімшілік актілерді, әкімшілік әрекеттерді (әрекетсіздікті) заңсыз деп тануға, сондай-ақ шығарылған сот актілерінің күшін жоюға әкеп соғады.

7 бап. Зандылық принципі

1. Әкімшілік орган, лауазымды адам әкімшілік рәсімдерді өз құзыреті шегінде және Қазақстан Республикасының Конституциясына, осы Кодекске және Қазақстан Республикасының өзге де нормативтік құқықтық актілеріне сәйкес жүзеге асырады.

8 бап. Әділдік қағидаты

1. Әкімшілік істі қарау кезінде әкімшілік орган, лауазымды адам объективтілікті және бейтараптылықты сақтай отырып, әкімшілік іске қатысушылардың әрқайсысына олардың әкімшілік істің мән-жайларын жан-жақты және толық зерттеуге құқықтарын іске асыру үшін тең мүмкіндік пен жағдайды қамтамасыз етуге міндетті.

9 бап. Құқықтарды, бостандықтар мен заңды мүдделерді қорғау

1. Әркім бұзылған немесе даулы құқықтарын, бостандықтарын немесе заңды мүдделерін қорғау үшін осы Кодексте белгіленген тәртіппен әкімшілік органға, лауазымды адамға немесе сотқа жүгінуге құқылы.

Әкімшілік органға, лауазымды адамға немесе сотқа жүгіну құқығынан бас тарту жарамсыз болады.

2. Мемлекеттік органдар өз құзыреті шегінде, жеке және заңды тұлғалар осы Кодексте белгіленген тәртіппен басқа адамдардың немесе адамдардың белгісіз тобының бұзылған немесе даулы заңды мүдделерін қорғау туралы талап-арызбен сотқа жүгінуге құқылы.

3. Егер заңда дауды сотқа дейін реттеу тәртібі белгіленсе, сотқа жүгіну осы тәртіп сақталғаннан кейін берілуі мүмкін

12 бап. Құқықтардың басымдық принципі

Қазақстан Республикасының Әкімшілік рәсімдер туралы заңнамасының барлық күмәндері, қайшылықтары мен түсініксіздігі әкімшілік рәсімге қатысушының пайдасына түсіндіріледі.

10 бап. Пропорционалдылық

1. Әкімшілік орган, лауазымды адам әкімшілік қарауды жүзеге асырған кезде әкімшілік рәсімге қатысушы мен қоғам мүдделерінің әділ теңгерімін қамтамасыз етеді.

Бұл ретте Әкімшілік акт, әкімшілік әрекет (әрекетсіздік) мөлшерлес болуға, яғни жарамды, қажетті және барабар болуға тиіс.

2. Әкімшілік акт, әкімшілік әрекет (әрекетсіздік), егер олар Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген мақсатқа қол жеткізуге қолайлы болса, жарамды деп есептеледі.

Әкімшілік акт, әкімшілік әрекет (әрекетсіздік), егер әкімшілік рәсімге қатысушының құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін ең аз дәрежеде шектесе, қажет деп есептеледі.

Егер әкімшілік рәсімге қатысушының құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін шектеу нәтижесінде алынған қоғамдық игілік осы шектеулерден келтірілген зияннан көп болса, Әкімшілік акт, әкімшілік әрекет (әрекетсіздік) барабар деп есептеледі.

Әкімшілік қалауы

- әкімшілік органның, лауазымды адамның Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген мақсаттарда және шектерде олардың заңдылығын бағалау негізінде ықтимал шешімдердің бірін қабылдау өкілеттігі;

11 бап. Әкімшілік қалауды жүзеге асыру шектері

1. Әкімшілік орган, лауазымды адам Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген шектерде әкімшілік қалауды жүзеге асыруға міндетті.
2. Әкімшілік актіні қабылдау және (немесе) әкімшілік әрекетті (әрекетсіздікті) жасау әкімшілік қалауды жүзеге асыру кезінде осы өкілеттіктің мақсатына сәйкес келуге тиіс.

13 бап. Сенім құқығын қорғау

1. Әкімшілік рәсімге қатысушының әкімшілік органның, лауазымды адамның қызметіне сенімі Қазақстан Республикасының заңдарымен қорғалады.
2. Әкімшілік акт, әкімшілік әрекет (әрекетсіздік) әкімшілік орган, лауазымды адам немесе сот Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес керісінше шешім қабылдағанға дейін заңды және негізделген болып есептеледі.
3. Әкімшілік органның, лауазымды адамның кінәсінен қабылданған заңсыз әкімшілік акт, сондай-ақ Әкімшілік органның, лауазымды адамның кінәсінен жасалған заңсыз әкімшілік әрекет (әрекетсіздік) әкімшілік рәсімге қатысушы үшін ауыртпалық салатын салдарға әкеп соқтырмайды.
4. Сенім құқығы заңсыз әрекеттерді (әрекетсіздікті) жасауға негіз бола алмайды.

6. Әкімшілік рәсімге қатысушының сенім құқығын қорғау принципiне сiлтеме жасауға құқығы жоқ, егер:

- 1) негiзiнде Әкімшілік акт шығарылған құқықтық акт конституциялық емес деп танылса, конституциялық емес деп танылса, тоқтатыла тұрады.;
- 2) әкімшілік рәсімдерге қатысушы ұсынған құжаттың не мәліметтердің көрінеу дұрыс еместігі анықталса;
- 3) әкімшілік рәсімге қатысушының әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарауға уәкілеттік берілген соттың, қылмыстық қудалау органының, органның (лауазымды адамның) заңды күшіне енген үкімімен немесе қаулысымен, прокурордың қаулысымен белгіленген құқыққа қарсы әрекеттерді жасауы нәтижесінде Әкімшілік акт қабылданған болса, әкімшілік рәсімге қатысушы әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарайды;
- 4) Әкімшілік акт мемлекеттік немесе қоғамдық мүдделерді, мемлекеттің қауіпсіздігін қозғайтын не адамдардың өмірі, денсаулығы үшін орны толмас ауыр зардаптарға әкеп соғуы мүмкін.

7. Заңсыз қолайлы әкімшілік актінің күші осы баптың алтыншы бөлігінде көзделген жағдайларда ғана жойылуға жатады.

8. Заңсыз қолайлы әкімшілік актінің күшін жою нәтижесінде туындаған зиян сенім құқығы Республика заңдарымен қорғалатын әкімшілік рәсімге қатысушыға өтелуге жатады

Қалауды белгілеу мақсаты

- әділ және дараланған шешімді, оның ішінде нақты жағдайда жария және жеке мүдделердің теңгерімін ескере отырып, қамтамасыз ету
- мемлекеттік басқарудың тиімділігі мен икемділігін арттыру
  - Қалауы Бойынша Сыбайлас Жемқорлық

Заңды түрде анықтау

- "Өз көзқарасы бойынша" шешім қабылдайды
- "Мүмкін", "құқығы бар"
- "Intendiertes Ermessen" немесе ерекше жағдайларда таңдау
- Егер құқықтық нормадан туындайтын болса, әдеттегі жағдайда қалауы бойынша қолданылады, яғни. жалпы ереже бойынша қандай құқықтық салдар қабылданады.
- Ерекшелігі: егер әкімшілік орган жалпы көзқарасты ұстанса, онда қалауды өлшеу қажет емес. Егер әкімшілік орган басқа заңды салдарды таңдауға ниет білдірсе, онда қалаудың жалпы ережелері қолданылады.

Заңнамадағы мысалдар

- “Қазақстан Республикасында бейбіт жиналыстарды ұйымдастыру және өткізу тәртібі туралы» ҚР Заңы
- 17 бап. Бейбіт жиналыстарды тоқтата тұрудың негіздері мен тәртібі
- 1. Егер бейбіт жиналыстарды өткізу кезінде оған қатысушылардың кінәсінен адамдардың өмірі мен денсаулығына қауіп төндірмейтін құқықтық тәртіпті бұзу орын алса, жергілікті атқарушы органның өкілі бейбіт жиналыстарды ұйымдастырушыдан осы бұзушылықты өз бетінше немесе онымен бірлесіп жоюды талап етуге құқылы.
- 3. Егер бұзушылық жергілікті атқарушы органның өкілі белгілеген уақыт өткеннен кейін жойылмаса, бейбіт жиналыстар осы баптың 18-бабында көзделген тәртіппен тоқтатылуға тиіс

Заңнамадағы мысалдар

- **13 бап. Келісім алу туралы өтінішті қарау тәртібі**
- 1. Жергілікті атқарушы орган өтінішті қарайды және оны тіркеген күннен бастап жеті жұмыс күні ішінде бейбіт жиналысты ұйымдастырушыға хабарлайды:
  - 1) демонстрация, шеру өткізуді келісу туралы;
  - 2) дыбыс күшейткіш техникалық құралдарды, Көлік құралдарын пайдаланбай демонстрация, шеру өткізуді келісу туралы;
  - 3) осы Заңның 14-бабында көзделген негіздер бойынша жүргізуден бас тарту туралы;
  - 4) адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын, мемлекеттік қауіпсіздікті, сондай-ақ көліктің, инфрақұрылым объектілерінің үздіксіз жұмыс істеуін, жасыл желектер мен шағын сәулет нысандарының, өзге де мүліктің сақталуын қамтамасыз ету мақсатында бейбіт жиналыстардың жүру орнын және (немесе) жүру бағытын не өткізу уақытын Өзгертуді ұсыну туралы.

Заңнамадағы мысалдар

- **«Қазақстан Республикасында бейбіт жиналыстарды ұйымдастыру және өткізу тәртібі туралы» ҚР Заңы**
- 18 бап. Бейбіт жиналыстарды тоқтатудың негіздері мен тәртібі
- 3. Бейбіт жиналыстарды тоқтату туралы талап орындалмаған жағдайда ішкі істер органдарының қызметкерлері Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес бейбіт жиналыстарды мәжбүрлеп тоқтату жөнінде қажетті шаралар қабылдайды.
- **«Құқық қорғау қызметі туралы» ҚР Заңы**
- 60 бап. Арнайы құралдар мен дене күшін қолдану
- 1. Қызметкерлердің дене күшін, оның ішінде жауынгерлік күрес тәсілдерін, сондай-ақ арнайы құралдарды, оның ішінде кісендерді, резеңке таяқтарды, Көзден жас ағызатын заттарды қолдануға құқығы бар...
- 1-2. Арнайы құралдың түрі, оны қолданудың басталу уақыты мен қарқындылығы қалыптасқан жағдайды, құқық бұзушылықтың сипатын және құқық бұзушының жеке басын ескере отырып айқындалады.

Таңдау қателері

- Өз қалауын пайдаланбау
- Қалау шегінен асып кету
- Қалауды қате пайдалану
- Қате мақсат
- Қалау тапшылығы
- Жағдайларды дұрыс бағаламау
- Азаматтардың негізгі құқықтарын және жалпы қағидаттарды, оның ішінде мөлшерлестік қағидатын бұзу

Қалауды нөлге дейін төмендету

- Оқиға: гр. Иванов-бұрынғы иесі (гр. Сидоров) улы қалдықтарды көмді. Үй салу кезінде бұл қалдықтар табылды. Сараптамалық бағалаулар жер асты суларының ластану қаупі бар екенін көрсетті; алайда мемлекеттік орган ештеңе қабылдаған жоқ, өйткені салалық заңға сәйкес қауіптің алдын алу бөлігінде қалауы болды. Ол көршісі (гр. Петров) енді мемлекеттік органға қатысты Әкімшілік акт арқылы гр-ға қатысты талап арыз берді. Иванова оны өз есебінен жоюға міндеттеді.

Әкімшілік рәсімдердің қағидаттары (2-тарау)

- Заңдылық
- Әділдік
- Пропорционалдылық
- Сенім құқығын қорғау
- Ресми талаптарды теріс пайдалануға тыйым салу
- Соттың (әкімшілік органның) белсенді рөлі)

10 бап. Пропорционалдылық

1. Әкімшілік орган, лауазымды адам әкімшілік қарауды жүзеге асырған кезде әкімшілік рәсімге қатысушы мен қоғам мүдделерінің әділ теңгерімін қамтамасыз етеді. Бұл ретте Әкімшілік акт, әкімшілік әрекет (әрекетсіздік) мөлшерлес болуға, яғни жарамды, қажетті және барабар болуға тиіс.

2. Әкімшілік акт, әкімшілік әрекет (әрекетсіздік), егер олар Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген мақсатқа қол жеткізуге қолайлы болса, жарамды деп есептеледі.

Әкімшілік акт, әкімшілік әрекет (әрекетсіздік), егер әкімшілік рәсімге қатысушының құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін ең аз дәрежеде шектесе, қажет деп есептеледі.

Егер әкімшілік рәсімге қатысушының құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін шектеу нәтижесінде алынған қоғамдық игілік осы шектеулерден келтірілген зияннан көп болса, Әкімшілік акт, әкімшілік әрекет (әрекетсіздік) барабар деп есептеледі.

Мөлшерлестік принципі (10-бап)

- 1. Әкімшілік орган, лауазымды адам әкімшілік қарауды жүзеге асырған кезде әкімшілік рәсімге қатысушы мен қоғам мүдделерінің әділ теңгерімін қамтамасыз етеді.
- Бұл ретте Әкімшілік акт, әкімшілік әрекет (әрекетсіздік) мөлшерлес болуға, яғни жарамды, қажетті және барабар болуға тиіс.
- 2. Әкімшілік акт, әкімшілік әрекет (әрекетсіздік), егер олар Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген мақсатқа қол жеткізуге қолайлы болса, жарамды деп есептеледі.
- Әкімшілік акт, әкімшілік әрекет (әрекетсіздік), егер әкімшілік рәсімге қатысушының құқықтарын, бостандықтарын мен заңды мүдделерін ең аз дәрежеде шектесе, қажет деп есептеледі.
- Егер әкімшілік рәсімге қатысушының құқықтарын, бостандықтарын мен заңды мүдделерін шектеу нәтижесінде алынған қоғамдық игілік осы шектеулерден келтірілген зияннан көп болса, Әкімшілік акт, әкімшілік әрекет (әрекетсіздік) барабар деп есептеледі.

Пропорционалдықты тексеру кезеңдері

- Әкімшілік акт өз қалауы бойынша:
  1. ізіне легитимную мақсаты;
  2. осы мақсатқа жету үшін қолайлы болу;
  3. осы мақсатқа жету үшін қажет болу;
  4. осы мақсатқа жету үшін пропорционалды болу.

13 бап. Сенім құқығын қорғау

1. Әкімшілік рәсімге қатысушының әкімшілік органның, лауазымды адамның қызметіне сенімі Қазақстан Республикасының заңдарымен қорғалады.

2. Әкімшілік акт, әкімшілік әрекет (әрекетсіздік) әкімшілік орган, лауазымды адам немесе сот Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес керісінше шешім қабылдағанға дейін заңды және негізделген болып есептеледі.

3. Әкімшілік органның, лауазымды адамның кінәсінен қабылданған заңсыз әкімшілік акт, сондай-ақ Әкімшілік органның, лауазымды адамның кінәсінен жасалған заңсыз әкімшілік әрекет (әрекетсіздік) әкімшілік рәсімге қатысушы үшін ауыртпалық салатын салдарға әкеп соқтырмайды.

4. Сенім құқығы заңсыз әрекеттерді (әрекетсіздікті) жасауға негіз бола алмайды.

Сенім құқығын қорғау қағидаты

- 1. Әкімшілік рәсімге қатысушының әкімшілік органның, лауазымды адамның қызметіне сенімі Қазақстан Республикасының заңдарымен қорғалады.
- 2. Әкімшілік акт, әкімшілік әрекет (әрекетсіздік) әкімшілік орган, лауазымды адам немесе сот Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес керісінше шешім қабылдағанға дейін заңды және негізделген болып есептеледі.
- 3. Әкімшілік органның, лауазымды адамның кінәсінен қабылданған заңсыз әкімшілік акт, сондай-ақ Әкімшілік органның, лауазымды адамның кінәсінен жасалған заңсыз әкімшілік әрекет (әрекетсіздік) әкімшілік рәсімге қатысушы үшін ауыртпалық салатын салдарға әкеп соқтырмайды.
- 4. Сенім құқығы заңсыз әрекеттерді (әрекетсіздікті) жасауға негіз бола алмайды)

Пропорционалдылық қағидаты (Қазақстан Әкімшілік кодексінің 10-бабы)

- құқықтық мемлекет қағидатының бір бөлігі
- әрқашан әрекет етеді, бірақ қалауды қолдану кезінде ерекше мән
- принципті бұзу әрқашан әкімшілік құқық бұзушылыққа әкеледі және әдетте оның күшін жоюға

Сенімді қорғау қағидаты

- Құқықтық мемлекет қағидатының негізі
- Конституциялық құқық дәрежесі бар
- Нормаларды түсіндіру кезінде және қалауды қолдану кезінде ескерілуге тиіс

Мазмұны:

- (1) адам іс-әрекеттің дұрыстығы мен заңдылығына сене алады мемлекеттік органдардың
- (2) Егер мемлекет өз тәсілдерін өзгерткісі келсе (заңды өзгерту, әкімшілікті өзгерту, әкімшілік тәжірибені өзгерту), ол залалды өтеуі керек

Сенімді қорғау қағидаты

- жағдайға байланысты ол басқалармен қақтығысуы мүмкін конституциялық-құқықтық қағидаттар (атап айтқанда, заңдылық)

- нақты істерді шешу кезінде Конституциялық-құқықтық және түсіндіру мен қолдану кезінде нәтижені ескеру әкімшілік құқық

✓**Барлығы-12 қағидат.**

✓**Оның ішінде:**

✓**16 бап. Соттың белсенді рөлі**

✓**17 бап. Әкімшілік сот ісін жүргізудің қисынды мерзімі**

✓**18 бап. Сот актілерінің міндеттілігі**

✓**Бұл актілерді қолдану әкімшілік рәсімдерде емес, әкімшілік процесте қолданылады.**